

تسهیل‌گری و شکوفایی ظرفیت‌ها و دارایی‌های محلی (مطالعه موردی: محله جعفرآباد)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۱۵ | تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۲۵

سجاد زنگیشه‌ئی

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس تهران. (نویسنده مسئول)
sajad.urban@yahoo.com

حجت شیخی

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه ایلام
h.shaykhi@ilam.ac.ir

فرهاد برونک

کارشناس‌ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه ایلام
f.bronk1400@gmail.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: یکی از مهمترین رسالت‌های تسهیل‌گری شناسایی ظرفیت‌ها و دارایی‌های محله و شکوفایی آنها در جهت توسعه اجتماع محور محلی و توسعه درون‌زا می‌باشد. توسعه اجتماعی در مورد قرار دادن انسان‌ها در مرکز نظریه توسعه است. رویکرد توسعه اجتماعی بر ظرفیت‌ها تاکید می‌کند و بنابراین توانمندسازی در آن بسیار با اهمیت می‌نماید.

روش پژوهش: این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. برای تحلیل داده‌ها و اطلاعات از روش ترکیبی (کمی و کیفی) متناسب با موضوع استفاده شده است. همچنین تعداد ۴۶۱ پرسشنامه به روش تصادفی ساده توزیع گردید و مقدار آلفای کرونباخ برای آزمون پایایی پرسشنامه ۰/۸۷۴ به دست آمد و این بدان معناست که مقیاس مورد نظر ما از روایی و پایایی بالایی برخوردار است. همچنین با استفاده از روش‌های آماری در نرم افزار SPSS تحلیل پرسشنامه صورت پذیرفت.

یافته‌ها: برای تمرکز بر دارایی‌های محله جعفرآباد، باید ابتدا دارایی‌ها را شناسایی کرد. بر این اساس دارایی‌های کلیدی اجتماع محلی عبارتند از افراد اثرگذار، انجمن‌ها و کانونهای محلی (CBO)، سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO)، مراکز حمایتی - خیریه‌ای، سازمان‌های دولتی، دارایی‌های فیزیکی (اماکن آموزشی، ورزشی و تفریحی، درمانی و خدمات اجتماعی و سایر موارد مشابه)، روابط اجتماعی، دارایی‌های فرهنگی، دارایی‌های اقتصادی و مالی و ... بر همین اساس هر محله و اجتماع محلی واجد شرایط و ظرفیت‌ها و دارایی‌هایی است که با اتکاء به آنها می‌توان در زمینه رفع مشکلات محله و توسعه اجتماع محلی گام برداشت. یافته‌های پژوهش بیانگر پایین بودن سرمایه‌ها و دارایی‌های محله جعفرآباد در تمام ابعاد بوده است.

نتیجه‌گیری: برای دستیابی به توسعه اجتماع محور محلی، شناسایی و شناخت پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های محله، شکوفایی دارایی‌های محلی از الزامات می‌باشد. همچنین با شناخت تمام دارایی‌ها و ظرفیت‌های محله و شکوفایی آنها می‌توان به توسعه اجتماع محور محلی دست یافت. باید آنها را کشف کرد و پر و بال داد و توانمند کرد تا شاهد پرواز محله در جهت آرمان و اهداف توسعه شهری باشد. متأسفانه در محله جعفرآباد ظرفیت‌ها و سرمایه‌های شهری کشف و شکوفا نشده و باعث عقب افتادگی محله از توسعه شده است.

واژگان کلیدی: تسهیل‌گری، ظرفیت‌سازی، دارایی‌های محلی، توسعه اجتماع محور، محله جعفرآباد

مقدمه

سطوح مختلف می‌انجامد. این رهیافت تغییر از رویکرد تجویزی به مشارکتی، از تأکید بر نتیجه (محصول) به تمرکز بر فرایند، از وابستگی به منابع موجود به ظرفیت‌سازی، از توجه به راه‌حل‌های دولت محور به شیوه‌های مشکل‌گشایی با تأکید بر ابتکارات جامعه مدنی و از مساعدت و همیاری به مشارکت واقعی را شامل می‌شود و بر نقش اجتماعات محلی و جامعه مدنی در توانمندسازی ظرفیت اجتماع در پاسخگویی به نیازهای روزمره ساکنان با حداکثر اتکا به منابع دارایی‌ها، تأکیدی بنیادین دارد (نوری نشاط و پاکزادمنش، ۱۳۸۹: ۱۰۱). بر این اساس، می‌توان بیان کرد که فرایند توسعه اجتماع محور، نوعی ظرفیت‌سازی اجتماعی است که به سوی سرمایه اجتماعی هدایت می‌شود که آن نیز به نوبه خود، به برونداد توسعه اجتماع منتهی می‌شود. رهیافت توسعه اجتماع دارایی‌مبنا، ایده این رهیافت، ظرفیت‌سازی در اجتماع است تا دارایی‌هایی برای اجتماع، ساخته و تقویت شوند. برخلاف تمرکز بر مشکلات و نیازها، این رهیافت بر نقاط قوت و دارایی‌های اجتماع تأکید می‌کند؛ به عبارت دیگر، رهیافت دارایی مبنا به جای کمبودهای اجتماع، بر ظرفیت آن تمرکز می‌کند. رویکرد دارایی‌سنجی به عنوان رویکرد غالب در مطالعات دفتر تسهیل‌گری با توجه به شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های محلات صورت پذیرفت (نوروزیان، ۱۳۹۶).

دفتر تسهیل‌گری و توسعه محلی مجموعه است حقوقی متشکل از کارشناسان شهرسازی، اجتماعی، مددکاری، اقتصادی و حقوقی و برنامه‌ریزی که وظیفه آن نیازسنجی، توسعه درون‌زا و اجتماع محور، اعتمادسازی، آگاه‌سازی، توانمندسازی و مطالبه‌گری، نهادسازی، پیگیری و نظارت بر توسعه محلی می‌باشد. این دفتر با هدف بهبود شاخص‌های توسعه همه‌جانبه و پایدار در راستای توانمندسازی اقتصادی، اجتماعی و محیطی جامعه محلی راه‌اندازی گردیدند. این‌گو در ایران توسط حوزه معاونت اجتماعی وزارت کشور مدتی است در بسیاری از استانها آغاز شده و در محله جعفرآباد صورت گرفته شده است.

محله جعفرآباد با مساحتی معادل ۱۶۴ هکتار، وسیع‌ترین و پرجمعیت‌ترین و بحرانی‌ترین محلات اسکان غیررسمی شهر کرمانشاه می‌باشد. جعفرآباد هم ظرفیت‌های بسیار بالایی برای توسعه دارد و هم موانع بسیاری برای توسعه در آن وجود دارد. در سطح محله ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مناسبی جهت توسعه اجتماع

بدنبال تحول جریان توانمندسازی و بازآفرینی در ایران، نگرش جدیدی که بر پایه تجارب نزدیک به سه دهه فعالیت ارتقاء اجتماعی صورت گرفته، فرایند تسهیل‌گری اجتماعی محله محور است. این دیدگاه بر این باور متکی است که ارتقاء در توانمندسازی از توسعه اجتماعی آغاز می‌شود و مقیاس آن نیز محلات شهری می‌باشد. این رویکرد با گفتمان گسترده اجتماعی با شناخت کاستی‌ها آغاز می‌شود و به سوی نهادسازی و ایجاد کانونهای اجتماعی و تشکل‌های محلی ادامه می‌یابد. در گام‌های فراتر تشکل‌ها و فرایند اقدامات مشارکتی برای حذف کاستی‌ها، مهار فقر، ایجاد بنیان‌های محکم سازمان اجتماعی و ارتقاء همه سویه جامعه محلی برای دست یافتن به توسعه پایدار است. در طول سه دهه گذشته و در راستای راه‌حل‌های نوآورانه در برابر مشکلات شهری، سیاستگذاران و گروه‌های فعال، گزینه‌هایی را برابر رویکردهای بحث برانگیز نیازمحور برای توسعه جامعه گسترش داده‌اند. در اینجا انتخابی بین دو مکانیسم وجود دارد. سرمایه‌گذاری در نیازها یا دارایی‌ها؟ آنها که سیاست‌های نیازمحور را نقد می‌کنند معتقد به توسعه گزینه‌های بهتر و موثرتر هستند. سیاستهایی که تنها بر نیازها تمرکز نداشته باشد و دارایی‌ها را هم در نظر می‌گیرند. تمرکز بر نیازها، تنها کاستی‌های جوامع را آشکار می‌کند؛ در حالی که توجه به دارایی‌ها (شامل سرمایه‌های انسانی، فیزیکی، اجتماعی و سیاسی) ابعاد کمتر قابل لمس را مورد تأکید قرار می‌دهد. جوامع معمولاً دسترسی محدودتری به منابع مالی و سیاسی و سرمایه اجتماعی دارند. در نتیجه مردم جوامع فرسوده دارای کمبود مهارت‌های لازم برای کمک به خودشان بوده و همچنین سازمان نیافته و وابسته به منابع دولتی می‌باشند. اینکه اهالی محله بتوانند دارایی‌ها را خود را بازبشناسند و در یک فعالیت گروهی (در جریان تهیه نقشه محله) این دارایی‌ها را مشخص کنند، در فرآیند توسعه و پیشرفت محله، بسیار مؤثر خواهد بود (مهندسین مشاور نقش کلیک، ۱۳۹۸).

توسعه اجتماع محور، رهیافتی است که با دیدگاه برنامه‌ریزی و مدیریت از «پایین به بالا»، مبتنی بر توانمندسازی نگرش دارایی‌مبنا^۱ و با تأکید بر منابع انسانی و سرمایه‌های اجتماعی و تعامل اجتماعی^۲، مشارکت جمعی ساکنان محله را در دستور کار قرار داده است. این رهیافت کمتر به مداخلات کالبدی فضایی می‌پردازد و با نگاهی فرایندگرا به پایداری تصمیمات در

محور وجود دارد، متأسفانه شناسایی و شکوفا نشده‌اند. در این پژوهش به شناسایی و شناخت پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های محله جعفرآباد با رویکرد دارایی محور، به شناسایی دارایی‌های کلیدی محله و تجمیع آنها جهت توسعه محلی پرداخته شده است.

پیشینه پژوهش

واژه تسهیل‌گر اولین بار توسط مایک روبسون و سیاران بری در اواخر دهه ۱۹۷۰ بکار رفت. آنان درگیر بکارگیری نیروی کار در حل و بهبود مشکلات و مسائل محیط کار بودند. به همین دلیل تسهیل‌گران را به عنوان کارگزاران تغییر می‌پنداشتند که متناسب با سطح مهارت و روشی که در پیش گرفته‌اند، برای توسعه و بهبود عملکرد افراد، گروهها و سازمانها کمک می‌کنند (روبسون و بری، ۱۹۹۵). تسهیل‌گری واژه‌ای است که نخستین بار در نیمه دوم قرن بیستم در بخشهای مختلفی مانند کسب و کار، آموزش و امور توسعه رواج پیدا کرد. اقدامات تسهیل‌گری اجتماعی و توسعه محلی ادامه روندی جهانی است که از ۱۹۹۶ و در کنفرانس هاییتات (۲) در استانبول پایه‌گذاری شد.

حدود ۲۵ سال از آغاز مطالعات جدید توانمندسازی محلات ناکارآمد و مواجه با پدیده فقر شهری در ایران می‌گذرد و چند دوره تحول در شیوه برخورد با مسأله در این مدت پشت سرگذاشته شده است. تسهیل‌گری اجتماعی آخرین دیدگاهی است که اکنون مبنای برنامه‌ریزی‌های دولت برای بهبود وضعیت محلات قرار گرفته است. مسعود و معززی مهرطهران (۱۳۹۱)، در «رویکرد دارایی مبنا ر هیفاتی نوین در ساماندهی بافتهای فرسوده و تاریخی نمونه مورد مطالعه: محله باغ آذری تهران»، در قالب برنامه‌ریزی محله محور، اقدام به تدوین مدلی جهت شناسایی دارایی‌های محلی و مشارکت ساکنان در تهیه طرح نمود و با کاربست مدل پیشنهادی در محله باغ آذری طرح سامان دهی محله را پیشنهاد داد. شمعی (۱۳۹۴) در «راهبردهای توسعه محله‌ای با رویکرد مشارکتی از طریق دفاتر تسهیل‌گری (بافت فرسوده محله جمهوری شهر تهران)، نشان داده است که نوسازی بافتهای فرسوده و توسعه محله‌ای تنها یک فرایند فنی نیست و فرایندهای اجتماعی از جمله جلب مشارکت مردمی از طریق دفاتر تسهیل‌گری نقش تعیین‌کننده‌ای در نوسازی دارد. دفاتر تسهیل‌گری نمادی از تسهیل مشارکت مردم در نوسازی بافتهای فرسوده و هماهنگ کردن مردم به ویژه نخبگان، افراد بانفوذ محله

از جمله شورایاران، هنرمندان و... به منظور برنامه ریزی، اجرا و نظارت بهینه محله ضروری است. عالی پور و بیابانی مقدم (۱۳۹۴) در « نقش سرمایه اجتماعی در تسریع و تسهیل جریان نوسازی در بافت فرسوده شهرها با بررسی نمونه موردی محله خانی‌آباد تهران»، با استفاده از ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی و جلب مشارکت مردمی، می‌توان از یک سو، امکان جذب سرمایه‌گذاران مسکن را افزایش داد. رضازاده و سلسله در «مروری بر سیاستهای توسعه پایدار محله‌ای با رویکرد دارایی مبنا و تأکید بر سرمایه‌های اجتماعی و کالبدی» از نتایج اصلی این پژوهش آن است که، با توجه به مفهوم توسعه پایدار محله‌ای در رویکرد دارایی محور، انسجام سرمایه‌های اجتماعی و کالبدی محلی، راه حلی عملی در جهت توسعه پایدار محله‌ای است و این گونه توسعه محله‌ای، در نهایت به بهبود واقعی کیفیت زندگی مردمان منجر خواهد گردید. وطن پرست و همکاران (۱۳۹۸)، در کتاب رویکرد اجتماع محور، راهنمای مداخله‌های محله‌ای ویژه تسهیل‌گران و فعالان برنامه‌های اجتماع محور، به مطالعه رویکرد نوین اجتماع محور به عنوان رویکرد محوری سازمان بهزیستی به ارائه روش‌ها و تکنیک‌های آن در برنامه‌های مداخله‌ای پرداخته‌اند. راجرز در کتاب «تسهیل‌گری ماهران» به مطالعه تسهیل‌گری گروهی به عنوان راهی برای توسعه و تصمیم‌گیری گروهی و مشارکتی پرداخته است (فمی و دیگران، ۱۳۸۳). کریس هوگان، نویسنده کتاب «درک تسهیل‌گری» بیان می‌کند، جهان نیازمند گفتگو است و تسهیل‌گری به مردم کمک می‌کند تا وارد گفتگو با یکدیگر شوند. به همه گوش کن، از همه بیاموز، هیچ کس همه چیز را نمی‌داند، اما هرکس چیزی می‌داند (Hogan, 2002, 7). جان هرون در کتاب ارزشمند خود به نام راهنمای کامل تسهیل‌گر (۱۹۹۹) از شش بُعد اصلی تسهیل‌گری پویا یاد می‌کند که به ترتیب عبارتند از: بُعد برنامه‌ریزی (برنامه‌ریزی برای تحقق اهداف عملیاتی گروه)، بُعد معنایی (چگونگی معنابخشی به تجارب و کنش‌های اعضای گروه ذی‌مدخلان)، بُعد مقابله‌ای (چگونگی آگاهی بخشی به ذی‌مدخلان نسبت به مقاومت‌ها، احتراز از برخی امور و تابوها، راه‌های غلبه بر آنها، توانایی‌هایی مورد نیاز تسهیل‌گر برای انجام این کار)، بُعد احساسی (چگونگی مدیریت احساسات و هیجانات درونی گروه، چگونگی ایجاد تمایز میان احساسات و هیجان)، بُعد ساخت دهی و ساختار پذیری (چگونگی ساختار بخشیدن به آموزش و فراگیری گروه در هر موضوع خاص)، بُعد ارزش‌گذاری

زیرساختها و ارتقاء محیط زیست به منظور کاهش گسست کالبدی از پیکره اصلی شهر و رفع تبعیض و خدمات رسانی فراگیر به ویژه برای گروه‌های کم درآمد. ظرفیت‌سازی در واقع موازی با توسعه منابع انسانی همانند آموزش و مهارت است (Bontenball, 2009:182).

ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی، می‌تواند به مثابه‌ی ایده‌ای در نظر گرفته شود که براساس منابع، زمان، هدایت و تعهداتی است که اهداف و تغییرات آن را نشان می‌دهند (ایراندوست، ۱۳۸۷) و در برگیرنده‌ی رهبری، قلمرو اجتماعی، فعالیت‌های فردی، تغییرات سازمانی و نهادی است (رفیعیان و دیگران: ۱۳۹۲، ۱۳). از سوی دیگر، قابلیت‌ها، ویژگی ذاتی مردم است و آنان را قادر می‌سازد تا دارایی‌ها خودشان را به روشهای مختلف برای افزایش رفاه خود به کار گیرند از مهمترین قابلیت‌ها می‌توان به بهداشت و سلامت مناسب، آموزش، تولید یا سایر دارایی‌های انسانی مهارت افزا اشاره کرد. از قابلیت‌های اجتماعی نیز می‌توان به تعلق اجتماعی، هدایت و رهبری، روابط مبتنی و ظرفیت برای سازماندهی، اشاره کرد. قابلیت‌های سیاسی نیز شامل ظرفیت انتقال نظرات به دیگران، دسترسی به اطلاعات، تشکیل انجمن‌ها و مشارکت در حیات سیاسی جامعه و کشور می‌باشد (نارایان، ۱۳۹۵).

در دهه‌ی گذشته شاهد ظهور دیدگاه دارایی-مبنا در تمایز با دیدگاه نیاز-مبنا بودیم. دلایل رواج این رویکرد، فرآیند در حال پیشرفت تمرکززدایی در چند دهه پیش، نارضایتی از دخالت مستقیم دولت، محدودشدن تأمین بودجه برای اجتماعات فقیر و اتکای روزافزون جامعه مدنی بر خودیاری است (حاتمی نژاد، ۱۳۹۴: ۱۸-۱).

رهیافت توسعه اجتماع نیاز مبنا

رهیافت عرفی یا سنتی نیازمبنا، رهیافتی در زمینه تشخیص موضوعات، مشکلات و نیازهای یک اجتماع است. در بسیاری از واحدهای همسایگی با درآمد پایین، مشخص کردن مشکلاتی همانند خانه‌های خالی و متروک، مغازه‌های تعطیل‌شده، زمین‌های بایر پرشده با زباله و تعداد بی‌شمار دیگر، آسان است. با تمرکز بر مشکلات، ساکنان اجتماع تنها تمایل به تمرکز بر چیزی دارند که کمبود آن در اجتماع وجود دارد. چنانچه ساکنان اجتماع تنها بر رفع مشکلاتی که آنها را می‌بینند، تأکید کنند، ممکن است دلایل ایجاد این مشکلات را نادیده بگیرند یا انکار نمایند. با تمرکز بر دلایل مشکلات،

(چگونگی حمایت از ارزش‌های شخصی، هویت و انسجام و احترام و همزمان تعقیب و تحقق اهداف جمعی). نوبوآکی وادا، تویوکازو ناکاتا (۱۳۹۱)، فراتسهیل‌گری ساز و کاری برای توسعه پایدار (نگرش، فلسفه، فنون)، مترجم: حجت ا... شرافت، در ابتدا نویسندگان کتاب به عنوان دو نفر از اساتید حوزه تسهیل‌گری، سعی می‌کنند با آوردن مثال‌های فراوان از تجربه‌های ۳۰ ساله شان در کشورهای توسعه نیافته به این پرسش پاسخ دهند که چرا گاهی طرح‌های توسعه روستایی پایدار نیستند. سپس روشی به نام «فراتسهیل‌گری» را برای کمک به رفع این مشکل معرفی می‌کنند که حاوی گام‌های عملی و پیموده و تجربه شده جهت دست یابی به این تکنیک و شیوه مفید است. گلیفاس (۱۳۹۳)، در «برنامهریزی و مشارکت روستایی با استفاده از روشهای تسهیل‌گری»، ۸۰ ابزار توسعه مشارکتی، حاوی مباحث نظری و تجربی به مشارکت و تسهیل‌گری در جوامع محلی است.

مبانی نظری

تغییر رویکرد مدیریت شهری از مداخله مستقیم به سمت مداخله غیرمستقیم، مفاهیم فرآیند نوسازی بافتهای فرسوده را با راهکارها و سیاستهای غیرکالبدی جدیدی چون آموزش، تسهیل‌گری، بسترسازی، ابزارسازی و توانمندسازی آشنا نموده است (علی اکبری، ۱۳۹۰: ۴۰-۲۵).

ظرفیت عبارت است از توانایی و قابلیت فردی، سازمانی و یا سیستمی برای ایفای عملکردها و برآورد کردن اهداف به صورت مستمر و کارآمد به گونه‌ای که بر اساس بازنگری مستمر، چارچوب اوضاع و تعدیل پویایی از اهداف و عملکردها پایه‌گذاری شود (گدونگ، ۲۰۰۵، به نقل از وحدانی، ۸، ۱۳۸۴). آنچه از تعاریف و ادبیات مرتبط با ظرفیت‌سازی و ظرفیت‌سازی اجتماعی (Social Capacity Building) دریافت می‌شود، حامل مفاهیمی چون ساختن و گسترش پتانسیل‌های مهارتی در یک منطقه، به وجود آوردن و تداوم بخشیدن به روند قدرت‌دهی به اعضای یک جامعه، استفاده از پتانسیل‌های موجود در اجتماع، چون سرمایه‌ی اجتماعی، جهت پیشبرد اهداف و سایر مفاهیم می‌باشد (Wakely, 2008, 8). ظرفیت، قابلیت استفاده از توانایی برای حصول به اهداف است (WWFP, 2007: 13). ظرفیت‌سازی به معنای فراهم آوردن امکان و توان و قابلیت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های ارتقاء و توانمندسازی در محلات اسکان غیررسمی است. تأمین و بهسازی

نمی‌گیرد؛ بلکه ابتدا بر نقاط قوت و موفقیت‌های کوچک تأکید می‌کند تا چشم‌انداز مثبتی را به جای چشم‌اندازی ناامیدکننده فراهم نماید (حاج علی اکبری، ۱۳۹۶: ۲۴-۲۳).

دیدگاه دارایی مینا بر فرایند تأکید می‌کند و با بسیج دارایی‌های محلی نظیر سرمایه اجتماعی و کالبدی موجب ظرفیت‌سازی می‌شود که سرمایه اجتماعی و سرمایه کالبدی، عوامل شتاب‌دهنده برای ظرفیت‌سازی هستند (Grant, 1991: 91). رویکرد دارایی مینا بر ظرفیت‌سازی تکیه دارد. به همین دلیل است که سین معتقد است فرایندگرا، جامع‌نگر و واجد اهمیت ابزاری است (خاک‌پور و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۱-۵۵).

سرمایه‌های شهری

به عقیده جان فریدمن^۷ دارایی‌های ملموس شهرها به هفت بخش قابل تقسیم است، که عبارتند از: دارایی‌های انسانی، اجتماعی، فرهنگی، فکری، طبیعی، زیست محیطی و شهری؛ که سرمایه‌گذاری و ارج نهادن به این دارایی‌ها می‌باید اساسی‌ترین وظیفه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری باشد. در صدر این فهرست، دارایی‌های انسانی شهر قرار دارد که مفهوم آن مردم شهر و

ساکنان اجتماع ممکن است به دلیل طبیعت دشوار آنها، پشیمان شوند یا عقب‌نشینی کنند. این رهیافت می‌تواند انتظارات غیرمنطقی ایجاد کند که ممکن است منجر به ناامیدی و شکست در طی زمان شود. به علاوه، این مشکل می‌تواند به مشکلات و نیازهای بسیاری اشاره کند که افراد احساس مغلوب شدن کرده و فکر کنند که کاری انجام نشده است.

رهیافت توسعه/اجتماع دارایی مینا

ایده این رهیافت، ظرفیت‌سازی در اجتماع است تا دارایی‌هایی برای اجتماع، ساخته و تقویت شوند. برخلاف تمرکز بر مشکلات و نیازها، این رهیافت بر نقاط قوت و دارایی‌های اجتماع تأکید می‌کند؛ به عبارت دیگر، رهیافت دارایی مینا به جای کمبودهای اجتماع، بر ظرفیت آن تمرکز می‌کند. اجتماع به عنوان یک کل، با تمرکز بر دارایی‌ها، جنبه‌های مثبت آن را خواهد دید و می‌تواند برای توسعه این دارایی‌ها، بیشتر تلاش کند. تمرکز بر دارایی‌های اجتماع در مرحله اجراء اثر گلوله برفی ماندنی را خلق خواهد کرد که بر دیگر حوزه‌های درونی اجتماع از قبیل نیازها و مشکلات نیز اثر خواهد گذاشت. این رهیافت، مشکلات اجتماع را نادیده

جدول ۱: مقایسه رویکرد نیاز مینا و دارایی مینا

رویکرد نیاز مینا	رویکرد دارایی مینا
شناسایی نیازها و مشکلات (نقشه کردن نیازها)	کشف دارایی‌ها و ظرفیتها (نقشه کردن دارایی‌ها)
نگاه به محله به چشم مشکل	محله واجد دارایی و پتانسیل
عدم توجه به انتفاع حداکثر شهروندان	توجه به حقوق شهروندان به عنوان صاحبان اصلی
توسعه برون‌زا	توسعه درون‌زا
برنامه‌ریزی از بالا به پایین	برنامه‌ریزی از پایین به بالا
وابستگی کامل به کمک‌های خارجی	خودکفایی و خلاقیت
نگاه شهروندان به عنوان دریافت‌کننده کمک پیامدگرا	نگاه به شهروندان به عنوان یاری‌رساننده در برنامه‌ریزی فرایندگرا
خدمات رسانی صرف به ساکنان، مصرف‌کننده	آموزش و توانمندسازی ساکنان
تمایز بین مردم و مکان در فرایند توسعه	همپیوندی سیاستها مردم مینا و مکان مینا (جامع‌نگری)
به دنبال حل مشکلات از طریق راه‌حل‌های تکنیکی است	به دنبال شناسایی فرصت‌ها از طریق انتخاب دارایی‌های مهم است
مبتنی بر امور خیریه است	مبتنی بر حق توسعه است
متخصصان راهکارهای را در فرآیندی یک‌سویه تعریف می‌کنند	راهکارها از طریق تبادل نظر ساکنان با تسهیل‌گری برنامه‌ریز به دست می‌آید
تاکید زیادی بر نقش دولت وجود دارد	تاکید عمده بر روی نقش اجتماع محلی و انجمن‌های آن است
مردم محلی به عنوان بهره‌مندان و استفاده‌کنندگان دیده می‌شوند	مردم محلی به عنوان شهروندان و همکاران دیده می‌شوند و بهترین افراد برای کنترل و نگهداری خدمات هستند
به دنبال کنترل مردم است	به دنبال توسعه ظرفیت‌های مردم است
هدف اصلی اجرای برنامه است	به دنبال راه‌اندازی فرآیندی توسعه است

انسانی شامل آموزش‌ها، تخصص‌ها، مهارت‌ها و به طور کلی، کیفیت نیروی کار می‌باشد. سرمایه انسانی اغلب جنبه خصوصی و فردی دارد.

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی شبکه‌های از روابط فردی و گروهی است که هر فردی در اختیار دارد و آن شامل همه منابع واقعی و بالقوه‌ای است که می‌تواند در اثر عضویت در شبکه‌های اجتماعی کنشگران یا سازمان‌ها بدست آید (فکوهی، ۱۳۹۷: ۳۰۰). اصطلاح سرمایه اجتماعی را نخستین بار هانی فان در سال ۱۹۱۶ طرح ساخت و بعدها جین جیکوبر با به‌کارگیری آن در برنامه‌ریزی شهری و محله‌ای، به این نتیجه رسید که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی و مختلط شهری، صورتی از سرمایه اجتماعی هستند و آن‌ها در مورد نظافت، کاهش جرم و دیگر ویژگی‌های کیفیت زندگی مسئولیت بیشتری (در مقایسه با نهادهای رسمی) از خود نمایش می‌دهند (رضازاده و سلسله، ۱۳۸۹: ۱۲۲). سرمایه اجتماعی به‌عنوان توانایی جامعه محلی در ترغیب افراد به کار جمعی تلقی می‌شود و بدین لحاظ باعث تولید انواع دیگر سرمایه یا حتی باعث بهبود کیفیت زندگی می‌گردد (غفاری و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۶۰).

سرمایه فرهنگی: مجموعه‌ای از روابط، معلومات و امتیازات است که فرد، برای حفظ کردن یا به‌دست آوردن یک موقعیت اجتماعی از آن استفاده می‌کند. به‌عبارت دیگر، سرمایه‌ای فرهنگی به‌طور دائمی در قلمرو امکانات یک قشر، گروه، طایفه یا قبیله است (صالحی امیری، ۱۳۸۶: ۶۴). در مجموع سرمایه فرهنگی از نظر بورديو به تمرکز و انباشت انواع مختلف کالاهای فرهنگی، توانایی در اختیار گرفتن این کالاها و همچنین استعداد و ظرفیت افراد در شناخت و کاربرد کالاهای فرهنگی اشاره دارد (Turner, 1998: 434). به عبارت دیگر از نظر بورديو سرمایه فرهنگی عبارت است از شناخت و ادراک فرهنگ و هنرهای متعالی، داشتن ذائقه خوب و شیوه‌های عمل متناسب (گنجی و حیدریان، ۱۳۹۳: ۸۰).

سرمایه نمادین (سمبولیک): بردیو (۱۹۸۶) بر نوع دیگری از سرمایه به نام سرمایه نمادین اشاره می‌کند که به استفاده از سمبل‌ها جهت مشروعیت بخشیدن به تصرف سطوح و گونه‌های متغیری از چهار نوع سرمایه ذکر شده می‌انجامد. سرمایه نمادین به وسیله شرف و حیثیت نمایان می‌شود و نوع متفاوتی از سرمایه است که افراد از طریق آن مشروعیت را بدست می‌آورند (fine).

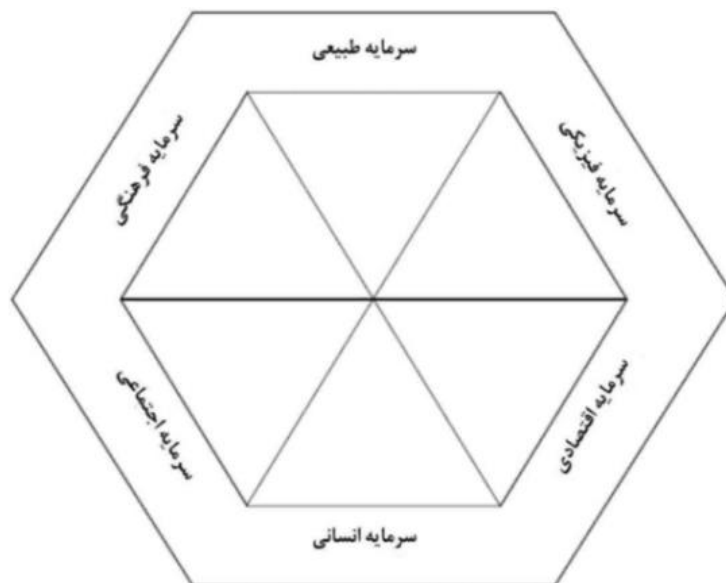
کیفیت زندگی و معیشت آنان است. موضوع این بحث، نیازهای اساسی انسانی در آن شامل سرپناه مناسب و امنیت مسکن، فرصت تحصیل برای عموم و آمادگی برای ورود به دنیای مدرن و دسترسی به بهداشت مناسب است. برآورده شدن این نیازهای ملموس و مادی، موجب شکل‌گیری بنیادی‌ترین حقّ ما یعنی حقّ زندگی خواهد شد. از همین روست که تأمین سرپناه مناسب، آموزش و بهداشت برای هر شهروند، از مهم‌ترین اهداف توسعه‌راستین است. در تحلیل نهایی، این وظیفه بر عهده دولت است. واگذار کردن تأمین این ملزومات به عملکرد کور نیروهای بازار، تنها به نابرابری‌های فاحش منجر شده، به کسانی که در زمینه نیازهای اساسی برخوردارتر هستند امکان زندگی مترقی داده و اکثریتی را که از این دارایی‌ها کم و بیش محروم هستند، به حاشیه خواهد راند (Fridman, 2006: 5).

توسعه دارایی مینا بر ظرفیت‌سازی تکیه دارد و ظرفیت اجتماع محلی را دارایی‌های مالی، کالبدی و اجتماعی آن شامل می‌شود (Glickman & Servon, 1998). در ادبیات سرمایه با استفاده از نظریات صاحب نظران این حوزه می‌توان پنج نوع کلی از سرمایه را از هم تمیز داده شوند:

سرمایه اقتصادی:^۸ به درآمد پولی و همچنین سایر دارایی‌های مالی اطلاق می‌شوند. به باور بورديو، سرمایه اقتصادی ریشه دیگر انواع سرمایه هاست (فیلد، ۳۳، ۱۳۸۵) و از این منظر، او به مارکس وفادار مانده است. سرمایه اقتصادی را می‌توان در سه نوع مجزا از هم تشخیص داد:

سرمایه مالی: بودجه‌هایی که می‌تواند در کالاهای تولیدی سرمایه‌گذاری شود. ب- سرمایه فیزیکی: شامل زمین، ابزارها، ماشین‌آلات و سایر تجهیزات فیزیکی است که قابلیت تولیدی دارد (قدوسی، ۱۲۷، ۱۳۸۴) ج- سرمایه محیطی: منابع طبیعی که می‌توان به عنوان مواد خام در یک فرآیند تولید استفاده شود، به عبارتی سرمایه‌هایی که فقدان آنها برای سلامت و رفاه مضر است (spellerberg, 2001: 9).

سرمایه انسانی:^۹ شکل دیگر سرمایه است که با تغییر دادن افراد برای کسب مهارت‌ها و توانایی‌هایشان پدید می‌آید و افراد را قادر می‌سازد با شیوه‌های جدید رفتار کنند (کلمن، ۴۶۴، ۱۳۷۷). در دهه ۱۹۶۰ که ایده سرمایه به افراد و قابلیت‌هایشان نیز اطلاق شد، مفهوم زیر بنایی سرمایه انسانی توسط شولتز (۱۹۶۱) و سپس بکر (۱۹۶۴) مطرح شد (فیلد، ۲۷، ۱۳۸۵). سرمایه

شکل ۱: سرمایه جامع و پایه‌ای برای توسعه جوامع پایدار (Roseland, 2005:13)

ممکن کند (به طور مثال اگر جوامع پاره پاره شوند، سهم کلی سرمایه‌های اجتماعی ممکن است کاهش یابد)، و نیز باید همه دارایی‌های در حال اضافه شدن و یا کم شدن را نشان دهد. این شیوه ترسیم به درک نقاط قوت و ضعف دارایی‌های اجتماعات فقرزده و تجمیع آنها یاری می‌رساند. (Spellerberg, 2001:9). ضرورت تجمیع دارایی‌های خانوارها در کانون «چارچوب معیشت پایدار» است و در درون زمینه‌ی آسیب‌پذیری بدان توجه شود. مجموع دارایی در قالب یک شکل شش ضلعی (برای نشان دادن تنوع دارایی‌های در دسترس مردم و میزان هر یک) نشان داده می‌شود.

دارایی‌های معیشتی^{۱۰}

الیس (۲۰۰۰) از ساختار پنج جزیی دارایی‌ها در چارچوب الگوی بخش توسعه بین الملل، به عنوان سنگ‌بنای اساسی یاد می‌کند. پنج دارایی معیشتی به هم پیوسته هستند یک دارایی ممکن است تحت شرایط خاصی بتواند توسط دیگر دارایی‌های معیشتی جایگزین شود. به عنوان مثال افراد بدون دارایی‌های طبیعی می‌توانند همچنان بر دارایی‌های مالی و دیگر دارایی‌ها تکیه کنند (بخش توسعه بین‌الملل^{۱۱}، ۱۹۹۹؛ نیکل^{۱۲}، ۲۰۰۰؛ الیس، ۲۰۰۰ و شن^{۱۳}، ۲۰۰۹). بر اساس الگوی بخش توسعه بین الملل (۱۹۹۹) دارایی‌های معیشتی از سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی، اجتماعی، انسانی و مالی تشکیل شده است.

(56-2001,55) سرمایه نمادین و فرهنگی مترادف هم نیستند، بلکه سرمایه فرهنگی گونه‌ای از سرمایه نمادین است که با مکانیسم‌های عینی قابل تأیید بوده است. سرمایه‌های شهری یکی از مفاهیم جدید در حوزه اجتماعی، جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی شهری است که بطور گسترده توسط محققین و پژوهشگران در رشته‌های مختلف مورد استقبال قرار گرفته است. امروزه، دستیابی به توسعه و پیشرفت کشور در کنار سرمایه‌های مادی، نیازمند سرمایه اجتماعی است که نقش بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی ایفا می‌کند و موجب استفاده بیشینه از منابع می‌گردد. سرمایه‌های شهری ضامن ارتقاء کیفیت زندگی و محیط شهری می‌باشد (Arefi, 2004. 491-500).

شکل (۱) بر این فرض استوار است که نقطه‌ی مرکز شش ضلعی (محل تقاطع خطوط) نشان‌دهنده‌ی دسترسی صفر به دارایی و متقابلاً محیط خارجی آن نشان دهنده‌ی حداکثر دسترسی به دارایی است. بر این اساس شش ضلعی به اشکال مختلف برای اجتماعات یا گروه‌های اجتماعی گوناگون می‌تواند ترسیم شود. با این حال، این شش ضلعی در صورت زیاد شدن دسته‌بندی دارایی‌ها می‌تواند به اشکال چند وجهی دیگری تبدیل شود. بهره‌مندی و استفاده از دارایی‌ها دائماً در حال تغییر است، بنابراین شکل شش ضلعی دائماً در حال تغییر است. چارچوب سه بعدی آن با استفاده از تغییرات طی زمان دارایی‌ها، این تغییرات را مجسم می‌کند. اطلاعات باید تحلیل روند کلی دسترسی به دارایی‌ها را

جدول ۲: تبیین سرمایه‌های معیشت پایدار

شرح	بعد
مهارت‌ها، دانش، توانایی و ظرفیت کار کردن و نیز بر خورداری از سلامت کافی که به موجب آن مردم می‌توانند با یکدیگر، راهبردهای مختلف معیشتی را تعقیب نمایند.	سرمایه انسانی
شبکه‌ها، عضویت در گروه‌ها و گسترش اعتماد و ایجاد رابطه بر آن مبنا این منابع، افراد بسیار ضعیف و آسیب پذیر منابع طبیعی که به صورت بالقوه، جریان دارند منبعی سودمند برای امرار معاش به شمار می‌آیند. در رابطه با این نوع از سرمایه‌ها، ارزیابی کیفیت منابع اهمیت فراوان دارد.	سرمایه اجتماعی
سرمایه‌های فیزیکی در واقع همان زیرساخت‌های بنیادی و تولیدات مورد استفاده در امرار معاش انسان هستند که می‌توان به آن منابع، سرمایه‌های ساخته شده توسط انسان نیز اطلاق کرد.	سرمایه طبیعی
این سرمایه، مبین منابعی است که مردم برای امرار معاش خود به آن نیاز دارند. مانند پس اندازها و اعتبارها. این منابع مانند تولیدات، در دسته منابع مصرفی قرار دارند.	سرمایه فیزیکی
	سرمایه اقتصادی و مالی

(Neefjes, 2000, pp. 86 – 90)

ترسیم جورچین دارایی‌های محله

حل مسئله‌ها و چالش‌های مختلف محله و یا بسط فرصت‌های توان افزا در سطح محله فارغ از شناسایی و اولویت‌بندی و تعریف اقدام توسعه ای وابسته به بخشی دیگر از واقعیات محله یعنی دارایی‌ها، ظرفیت‌ها و ثروت محله است. به منظور استفاده از دارایی‌های محله در راستای کاهش و رفع مسایل و معضلات، برای هر یک از اهداف کمی تعیین شده در مرحله قبل و یا فرصت‌های توان افزای تعریف شد، دارایی‌های موجود در محله بازنمایی می‌شوند. نقشه دارایی‌های محله یا جورچین دارایی‌ها برای بازنمایی دارایی‌های محله در رابطه با هدفگذاری‌های محله از جورچین استفاده خواهد شد. به این ترتیب برای هر یک از هدف‌ها و یا فرصت‌های توان افزا، جورچین دارایی محله ترسیم می‌شود. به این منظور دارایی‌های شناسایی شده در محله که در برداشت دارایی سنجی در ۷ گروه دسته‌بندی شده بودند بررسی شده و موارد مهم و مرتبط با هر اقدام در جورچین مربوطه جانمایی خواهند شد. دارایی‌های هفت گانه شناسایی شده خود به سه دسته تقسیم می‌شوند که در جورچین در قالب پهنه‌های سه گانه نشان داده می‌شوند (نقش کلیک، ۱۳۹۸):

- الف) دارایی‌های موجود در محله که تحت کنترل ساکنین محله هستند (پهنه نقطه چین)
 ب) دارایی‌های موجود در محله که تحت کنترل اشخاص یا نهادهای خارج از محله هستند (پهنه خاکستری)
 پ) منابع خارج محدوده محله که تحت کنترل اشخاص یا نهادهای خارج از محله هستند (پهنه خطوط پیوسته) (McKnight & Kretzmann, 1996)

روش شناسایی پژوهش

فرآیند کلی برنامه‌ریزی اقدامات توسعه‌ای شامل گردآوری، تدوین، تحلیل و پایدارسازی و پیاده سازی مشارکتی براساس شبکه دارایی‌های انسانی و فیزیکی جامعه محلی و ظرفیت‌ها و ماموریت دستگاه‌های خدمات رسانی با توجه به شاخص‌های توسعه پایدار می‌باشد. در این مسیر در جهت دستیابی به اهداف مورد انتظار روش‌های مختلف هم سو در جهت جمع آوری اطلاعات، پردازش و تحلیل و دستیابی به مداخله در سطوح مختلف بهره گیری شده است. طراحی، مطالعه و پیاده سازی جهت اجرای برنامه‌های مشارکت‌گرا در محلات هدف با دو رویکرد انجام می‌شود: رویکرد تسهیل‌گری و رویکرد برنامه ریزی.

شیوه‌های مرسوم و رایج حل مسائل و مشکلات در بسیاری از محدوده‌های محروم و ناکارآمد در دنیا براساس روش تسهیل‌گری به صورت کیفی انجام می‌شود. بدین سان که داده‌های متفن و مستندی در جهت برنامه‌ریزی یکپارچه و همه‌جانبه انجام نمی‌پذیرد و لذا متکی به گفت و شنودهای بین تسهیل‌گران و ساکنان اجتماعات کم‌برخوردار است.

در این برنامه برای تحلیل داده‌ها و اطلاعات از روش ترکیبی (کمی و کیفی) متناسب با موضوع استفاده شده است. مهمترین ویژگی روشی این برنامه ترکیب دو جریان متفاوت و البته مکمل شامل «تسهیل‌گری» و «برنامه‌ریزی مشارکتی» است. در این روش پژوهشگر به عنوان برنامه‌ریز و تسهیل‌گر، از یک سو در جریان برنامه‌ریزی مداخله مستقیم نکرده و با تکنیک‌های تسهیل‌گری تلاش می‌کند افراد جامعه محلی با کسب آگاهی، خودشان فرآیند تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجرا را تعیین و پیگیری نمایند.

توجه به مواردی که اجتماع محلی از آن برخوردار نیست. بنابراین دارایی‌ها و نقاط قوت را می‌توان برای رفع همان نیازها به کار بست. البته همیشه باید در نظر داشت که رویکرد دفتر تسهیل‌گری و توسعه محلی به دارایی‌های محله تنها به عنوان ابزاری در رابطه با رفع مسائل و مشکلات محله نیست، بلکه فعالیت و برنامه ریزی در زمینه استفاده از دارایی‌های محلی در جهت بسط ظرفیت‌های محلی نیز از جمله اهداف این دفاتر است. برای تمرکز بر دارایی‌های محله، باید ابتدا دارایی‌ها را شناسایی کرد. به طور کلی در فرآیند دارایی‌سنجی، اهداف زیر مدنظر بوده است:

- استفاده به عنوان روشی در جهت تسهیل گام ورود به محله و در عین حال معرفی دفتر جامعه محلی
- شناسایی توانایی‌های بالقوه ی جامعه هدف
- شناسایی افراد یا گروه‌های دارای نفوذ محله برای کمک موثر در برنامه ریزی‌های محتمل آینده
- شناسایی امکانات و دارایی‌های کالبدی محله
- دستیابی به لیست دارایی‌های محله
- ترسیم نقشه دارایی‌های اجتماع محلی

شناسایی دارایی‌های محله جعفرآباد

به طور کلی در فرآیند دارایی‌سنجی، اهداف زیر مدنظر قرار می‌گیرند:

- ارتباط با اجتماع محلی، در راستای تسهیل گام ورود به محله
- شناسایی توانایی‌های بالقوه ی اجتماع محلی
- شناسایی افراد یا گروه‌های دارای نفوذ اجتماع محلی برای کمک موثر در برنامه ریزی‌های محتمل آینده
- شناسایی امکانات و دارایی‌های کالبدی اجتماع محلی
- شناسایی صنایع و خدمات شهری اجتماع محلی
- بسترسازی جهت ترسیم نقشه دارایی‌ها، برنامه ریزی و سیاستگذاری توسعه ای
- دستیابی به فهرست دارایی‌های اجتماع محلی

دارایی‌های اجتماع محلی کدامند؟

دارایی‌های اجتماع محلی همه مواردی است که می‌توان از آنها برای بهبود کیفیت زندگی و بهبود وضعیت ساکنان محله استفاده کرد. بنابراین، دارایی:

- می‌تواند یک شخص باشد؛
- سازه فیزیکی یا یک مکان باشد؛
- می‌تواند خدمات و زیرساخت‌هایی باشد که به زندگی بهتر محله کمک می‌کند؛

جامعه آماری پژوهش در محله جعفرآباد ۳۰۷۴۴ نفر جمعیت و ۸۹۱۹ نفر سرپرست خانوار بوده است. براساس فرمول کوکران براساس جامعه سرپرست خانوار حجم نمونه آماری ۳۱۸ خانوار برآورد گردید و برای پوشش تمام محله با توجه به گستردگی بلوک‌های آماری تعداد ۴۶۱ پرسشنامه تکمیل شد. جهت سنجش روایی محتوایی و صوری پرسشنامه‌های تحقیق، علاوه بر نظرات اساتید محترم راهنما و مشاور و سایر افراد صاحب نظر از جدیدترین مقالات و نظریه‌های علمی موجود در زمینه‌های مذکور بهره گرفته شد که همگی روایی پرسشنامه‌ها را مورد تأیید قرار دادند. مقدار آلفای کرونباخ برای آزمون پایایی پرسشنامه ۰/۸۷۴ به دست آمد و این بدان معناست که مقیاس مورد نظر ما از روایی و پایایی بالایی برخوردار است. همچنین با استفاده از نمونه گیری احتمالی تصادفی ساده پرسشنامه‌ها تکمیل شده است. بعد از تکمیل پرسشنامه‌ها و فرم‌های برداشت میدانی، این داده در قالب بانک‌های اطلاعاتی SPSS و GDB GIS تشکیل گردد با در اختیار داشتن پایگاه اطلاعاتی بهنگام و توأم با داده‌های مورد نیاز باعث می‌شود تسهیل‌گر گام‌های هدایت و کنترل را در جهت اقدامات صحیح با اطمینان بیشتری برداشته و با پشتیبانی داده‌ها و تحلیل‌های ناشی از آن، مشارکت‌های اجتماعی و نهادی را همراه‌تر و موثرتر نماید. همچنین با استفاده از روشهای آماری در نرم افزار SPSS تحلیل پرسشنامه صورت پذیرفت.

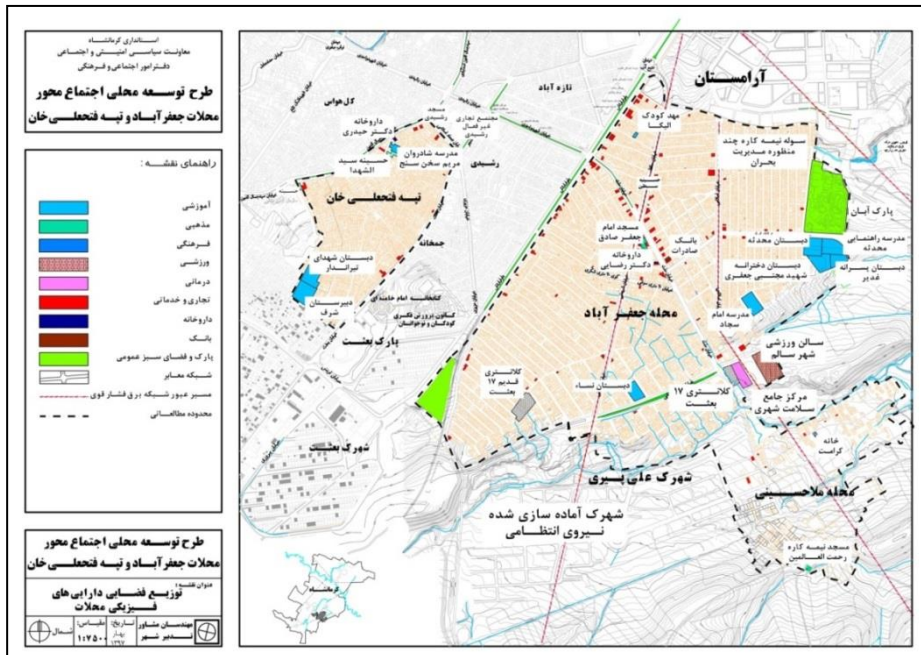
یافته‌های پژوهش

مداخله دفتر تسهیل‌گری و توسعه محلی در سطح محله مداخله ای با رویکرد دارایی مبناست، در رویکرد دارایی مبنا، هر محله و اجتماع محلی واجد شرایط، ظرفیت‌ها و دارایی‌هایی است که با اتکاء به آنها می‌توان در زمینه رفع مشکلات محله و توسعه اجتماعی محلی گام برداشت. توانمندسازی بر اساس رویکرد دارایی مبنا یا توسعه مبتنی بر ظرفیت، بر اعتقاد به کشف دارایی‌ها، ظرفیت‌ها و فرصت‌های اجتماع محلی مبتنی است. بسیاری از فعالیت‌های توسعه ای در مقیاس محله تمرکز خود را بر نیازها یا کمبودهای محله قرار می‌دهند (رویکرد نیازمبنا). اگر چه هر اجتماع محلی نیازها و کمبودهایی دارد که باید به آن‌ها رسیدگی شود، اما این امکان نیز همیشه وجود دارد که بر دارایی‌ها و نقاط قوت تمرکز کرد (رویکرد دارائی مبنا) یعنی تأکید بر این دارائی‌ها و ظرفیت‌هایی که اجتماع محلی دارد به جای

می‌تواند یک کسب و کار باشد که اشتغال‌زایی ایجاد می‌کند؛
 - می‌تواند آداب و رسوم یا جشن و مراسم خاصی باشد که امکان برپایی و گردهم آیی و یا جشنواره را فراهم کند.
 ساکنان محله داراییهای بالقوه محله هستید. هر کسی مهارت‌ها و استعدادهایی دارد، و میتواند به شما نکته‌ای در مورد محله بیاموزد، شما را با افرادی که میشناسد مرتبط کند، و به شکلهای گوناگون پشتیبانی‌هایی مورد نیاز را فراهم کند، بنابراین هر فردی در محله می‌تواند نیروی محرکی برای پیشرفت محله باشد، تنها باید بدانیم چه ظرفیت و دارائی دارد و چگونه باید از آنها استفاده کنیم.

انجمن‌ها و کانونهای محلی (CBO) کانونها و
 انجمن‌های محلی یکی از نمادهای بروز مشارکت محلی است، کانون ها، گروه‌های محله ای غیرانتفاعی و خودگردان هستند که عمدتاً به صورت داوطلبانه برای کاهش مشکلات محله و بهبود زندگی محل‌های و یا سامان دادن به اوقات فراغت گروه‌های اجتماعی تشکیل می‌شوند. این کانون ها دامنه محله ای دارند و لزوماً نیازمند ثبت رسمی نیستند. نهادهایی که در این بخش قرار می‌گیرند عبارتند از: هیئت‌های مذهبی، گروه‌های مردمی (زنان، نوجوانان، جوانان و ...)، انجمن‌های علمی، تیم‌های ورزشی، هنری، فرهنگی و ...

با عنایت به یافته‌های تحقیق و با توجه به بررسی‌های انجام شده دارایی‌های کلیدی محله جعفرآباد عبارتند از:
افراد اثرگذار؛ معتمدین و افراد اثرگذار همیشه دروازه‌های ورود به جامعه محلی برای هر نوع فعالیت و مداخله توسعه ای هستند، افرادی را می‌توان اثرگذار دانست که در آبادانی محله به لحاظ کالبدی، اجتماعی و فرهنگی و گره‌گشایی از مسائل و مشکلات شخصی و اجتماعی ساکنان محله و یا همسایگان و یا حتی بخشی از آنها نقش مؤثری داشته‌اند و یا می‌توانند نقشی داشته باشند؛ این نقش را یا خود بر حسب وظایف

شکل ۲: توزیع فضایی دارایی‌های فیزیکی محله.
 مأخذ: دفتر تسهیل‌گری و توسعه محلی جعفرآباد

زمره روابط اجتماعی محله قلمداد می‌گردد. وضعیت روابط درون خانوادگی در سطح محلات با توجه به برداشتهای میدانی و مصاحبه‌های با آنها، بیشتر خانواده‌ها در سطح خوبی بوده‌اند. اما برخی از خانواده‌ها به علت شرایط سخت زندگی و فقر، بیکاری، اعتیاد و خشونت در بین آنها به فروپاشی رسیده‌اند. در بررسی وضعیت روابط اجتماعی در سطح همسایگی با توجه به بافت سنتی و قومیتی، وضعیت مطلوبی بر روابط بین همسایه‌ها حکمفرماست. همسایه‌ها با یکدیگر ارتباط تنگاتنگ دارند.

با توجه به اینکه ساختار قومیتی محله به صورت همگن (قوم لک) هستند. از انسجام اجتماعی نسبتاً بالایی برخوردار می‌باشند. اما طوایف که در سطح محلات ساکن هستند ارتباط مناسبی با یکدیگر نداشته و در برخی مواقع درگیریهای بین طوایف در سطح محلات رخ داده است. همچنین قدرت اجتماعی و تصمیم‌گیری در سطح محلات نظیر شرکت در انتخابات و مشارکت در طرحها، عمدتاً توسط بزرگان طوایف، ریش سفیدان و افراد متمکن در سطح محلات صورت می‌پذیرد. روابط اجتماعی ساکنین محلات دیگر شهر با محله جعفرآباد، به علت ترسی که از این محله در بین ساکنین محلات دیگر وجود دارد، پایین می‌باشد.

دارایی‌های فرهنگی؛ دارایی‌های فرهنگی، آداب و رسوم، سنت‌های ویژه و یا صنایع دستی محله است که در تعریف یونسکو از میراث فرهنگی ناملموس به تولیدات و فرایندهای فرهنگی گفته می‌شود که با گذشت زمان و از نسل‌های پیشین باقی مانده‌اند. بخشی از دارایی‌های فرهنگی، محصولاتی ملموس مانند ساختمانها یا کارهای هنری هستند. با این حال بخشهای زیادی از فرهنگ به شکل ناملموس است مانند ترانه، موسیقی، رقص، درام، توانمندی، آشپزی، هنر صنایع دستی و جشنواره‌های گوناگون و ...

در مناطق حاشیه نشین، خرده‌فرهنگ‌های مناطق کوچکی مشاهده می‌شود که هریک از خانوارها قبلاً ساکن آن بوده‌اند. این فرهنگها بسیار دیر، جذب فرهنگ شهری می‌شوند و این امر و فقر فرهنگی افراد، امکان نفوذ از نظر فرهنگی و اجتماعی را در آنها برای اجرای برنامه‌های مختلف اجتماعی مانند بهداشت، تنظیم خانواده و ... با مشکل مواجه می‌کند. در بین مردم محله جعفرآباد اعتقادات دینی- مذهبی شدید و بعضاً توأم با خرافات دارند که به دلیل داشتن خاستگاه و فرهنگ سنتی خویش است. مردم این محلات تغییری

سازمان‌های غیر دولتی (NGO)، مراکز حمایتی

- خیریه‌های و سازمانهای مردمی هستند که به صورت رسمی فعالیت می‌نمایند. این سازمان‌ها در حوزه‌های فرهنگی، هنری، محیط زیست، اجتماعی، آموزشی، بهداشت و درمان، نیکوکاری، علمی، حمایتی، توانبخشی، کالبدی و فیزیکی و ... فعال هستند. چندین سمن و NGO در سطح محله فعال می‌باشند همچنین برخی سازمانها و ادارات دولتی و حاکمیتی نیز در سطح محله حضور دارند.

دارایی‌های فیزیکی، طیف وسیعی از کالبد محله

را در بر می‌گیرد که در گروه‌های زیر دسته بندی شده‌اند: اماکن آموزشی اماکن فرهنگی، مکان‌های ورزشی، اماکن مذهبی، مراکز درمانی و خدمات اجتماعی، تأسیسات همگانی، اماکن تفریحی، خوابگاهها، سازمان‌های و نهادهای محله و ...، چنانچه در شکل (۲) نشان داده شده است.

روابط اجتماعی؛ منظور از روابط اجتماعی میزان و

کیفیت رابطه فرد یا خانواده با همسایگان و اهالی محله و همچنین، جایگاه او در ساختار قدرت اجتماعی در اجتماع محلی است اینکه فرد یا یک خانواده به چه میزان در اخذ تصمیمات محلی سهیم بوده، و یا به عبارت دیگر دارای نفوذ اجتماعی است. نفوذ اجتماعی به معنای اعمال قدرت اجتماعی توسط شخص یا گروه برای تغییر دادن نگرش‌ها و رفتار دیگران می‌داند. به عبارت ساده تر، نفوذ اجتماعی آن است که، کسی توان تحت تأثیر قرار دادن دیگران را با گفتار یا رفتار خود داشته باشد. در این راستا منظور از قدرت اجتماعی، نیرویی است که شخص نفوذکننده جهت ایجاد تغییر مورد نظر در اختیار دارد. این قدرت محصول دسترسی به برخی منابع و امکانات (مانند: پادشاهها، تنبیهات و اطلاعات) است این منابع و امکانات نیز یا محصول جایگاه اجتماعی فرد در جامعه و یا محصول علاقه و تحسین دیگران است.

بنابراین نفوذ و قدرت اجتماعی بستگی به روابط اجتماعی و همچنین جایگاه و منزلت فرد در جامعه (و در اینجا اجتماع محلی) دارد و از این منظر جایگاه فرد (یا یک خانواده) در ساختار قدرت اجتماعی و میزان قدرت اجتماعی که در تصمیم‌های محلی از این برخوردارند نوعی دارائی محسوب می‌شود که قابل شناسایی و استفاده جهت توانمندسازی در اجتماع محلی است. بر این اساس وضعیت ساختار روابط قومی و گروهی موجود در محله و تاثیر و تاثرات این روابط بر وضعیت محله نیز می‌تواند در

شکل ۳: دارایی‌های اجتماع محلی

به منظور استفاده از دارایی‌های محله در راستای کاهش مسایل و معضلات، برای هر یک از هدف گذاری‌ها، دارایی‌های موجود در محله بازنمایی می‌شوند. برای بازنمایی دارایی‌های محله از «نقشه دارایی‌های محله» استفاده خواهد شد. به این ترتیب برای هر یک از هدف‌ها، نقشه دارایی محله ترسیم می‌شود. به این منظور دارایی‌های شناسایی شده در محله که در ۷ گروه دسته‌بندی شده بودند بررسی شده و موارد مهم آن در محل مناسب نمودار مربوطه نوشته خواهد شد. هدف‌گذاری صورت گرفته در مرکز «نقشه دارایی‌های محله» قرار می‌گیرد. این نمودارها نشان می‌دهند که ساکنین محله برای حل هرکدام از این مسائل چه دارایی‌هایی را به عنوان گزینه انتخابی در اختیار دارند. نقشه دارایی‌های محله علاوه بر شناخت دارایی‌های موجود به شناسایی دارایی‌های کم رنگ و نیز کشف یا ایجاد دارایی‌های جدید کمک می‌کند. هرکدام از این مربع‌ها به قسمت‌های مختلفی تقسیم بندی می‌شوند که هرکدام از قسمت‌ها مربوط به یک دارایی است. میزان تاثیرگذاری و قدرت دارایی سهم آن از مربع را مشخص می‌کند.

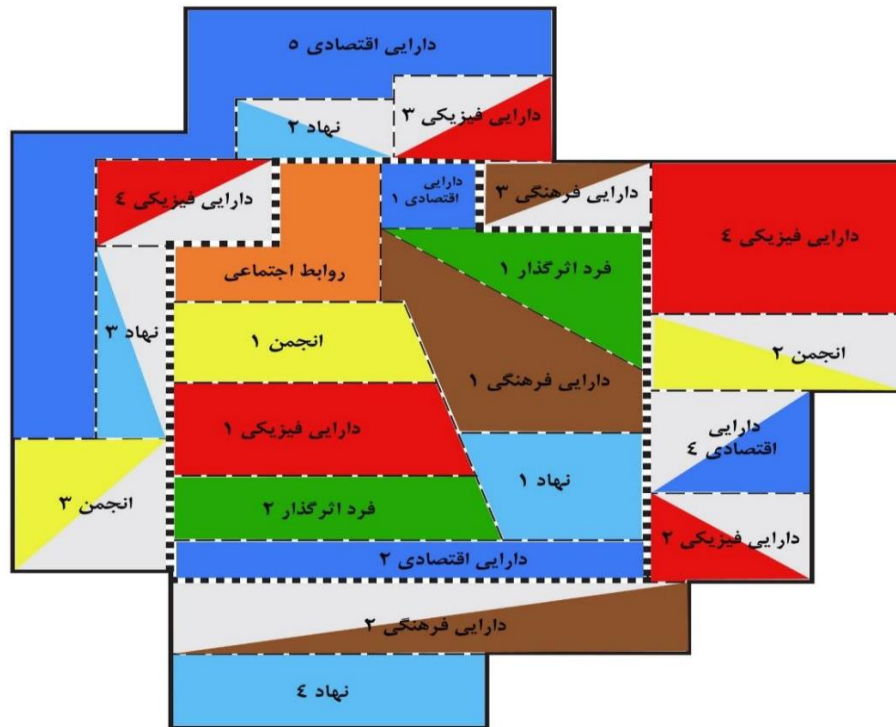
جدول ۳: سنجش سرمایه‌های محله جعفرآباد

مقدار حد استاندارد = 3 Test Value								ابعاد
95% Confidence		Mean Difference	Sig. (2-tailed)	df	t	Std. Deviation	Mean	
Upper	Lower							
-۰.۴۷	-۰.۶۱	-۰.۵۴	۰.۰۰	۳۴۸	-۱۴.۷	۰.۶۸	۳.۳۴	سرمایه اجتماعی
۰.۳۲	۰.۱۹	۰.۲۶	۰.۵۵	۳۴۸	۷.۸۴	۰.۶۲	۲.۲۳	سرمایه انسانی
۰.۰۸	-۰.۰۴	۰.۰۲	۰.۰۰	۳۴۸	۰.۵۹	۰.۵۵	۲.۰۲	سرمایه اقتصادی
-۰.۴۵	-۰.۳۸	-۰.۳۱	۰.۰۰	۳۴۸	-۹.۱۵	۰.۶۴	۲.۶۹	سرمایه فرهنگی
-۰.۹۵	-۱.۰۸	-۱.۰۲	۰.۰۰	۳۴۸	-۳.۰	۰.۶۳	۲.۱۲	سرمایه فیزیکی
-۰.۵۹	-۰.۷۷	-۰.۶۸	۰.۹۴	۳۴۸	-۱.۵	۰.۸۴	۲.۳۲	سرمایه نمادین
-۰.۶۹	-۰.۹۹	-۰.۸۶	۰.۰۰	۳۴۸	-۲.۵	۰.۸۹	۲.۸۴	سرمایه نهادی

در ترکیب زبانی، قومی و مذهبی خود شکل نداده‌اند و همین امر نشان دهنده اصالت و ارقی که به محله دارند، می‌باشد. مدیریت ریش سفیدی در محله جعفرآباد از ارزش‌های خاصی به شمار می‌آید. دل بستگی به مکان در این محل را می‌توان جزء دارایی‌ها به حساب آورد. انجام فریضه‌های نماز، روزه و شرکت در مراسم مذهبی جزء علاقه‌های افراد این محل می‌باشد مراسمات سوگواری و عزاداری در سطح محله با مشارکت بالایی از طرف اقوام و همسایگان برگزار می‌گردد. همدردی با خانواده‌های صاحب عزا از ویژگی‌های ساکنین محله می‌باشد.

دارایی‌های اقتصادی و مالی؛ به طور کلی می‌توان

گفت هر کدام از اجزای تشکیل دهنده ساختار اقتصادی محله، حتی اجزای پنهان در ساختار اقتصاد محله که منفعت پولی و یا مالی برای افراد ساکن در محله داشته باشد، جزء دارایی‌های اقتصادی و مالی محله محسوب می‌شود. به عبارت دیگر هر آنچه افراد ساکن در محله از طریق آن درآمد و سود بدست می‌آورند، دارایی اقتصادی و مالی محسوب می‌شود. ساختار اقتصادی محله از اجزای مختلفی تشکیل می‌شود که بنگاهها یکی از مهمترین اجزای آن است. بنگاههای اقتصادی شامل بنگاههای بزرگ، متوسط، کوچک و خرد می‌باشد. محله جعفرآباد از لحاظ وضعیت اقتصادی محله ای فعال و پویا می‌باشد. اکثریت جداره‌های محله کاربری تجاری- خدماتی دارند. چنانچه در جدول شماره ۳ نشان داده شده است با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای بیانگر آن است که در سرمایه‌های توسعه محلی در محله جعفرآباد، تنها بعد سرمایه اجتماعی با میانگین ۳.۳۴ بالاتر بالاتر از حد استاندارد و سایر ابعاد مورد سنجش پایین‌تر از حد استاندارد که وضعیت سرمایه اقتصادی و فیزیکی پایین‌ترین میانگین را داشته است. ضمناً ابعاد سرمایه انسانی و نمادین از سطح معناداری برخوردار نبوده‌اند.

شکل ۴: نمونه‌ای از نقشه دارایی‌های اجتماع محلی (مأخذ Kretzman et al, 1993 و مسعود و معززی مهرطهران، ۱۳۹۱: ۷۰)

جدول ۴: دارایی‌های مرتبط با توسعه مشارکتی محله جعفرآباد

نوع دارایی	دارایی مرتبط با مسئله یا فرصت توان‌افزا
افراد	۱. مظفر کماندار، ۲. خانم سلیمی، ۳. گودرز جیحونی، ۴. کامیار حاتمی
نهاده‌ها	۱. شهرداری، ۲. اداره راه و شهرسازی، ۳. دانشگاه علوم پزشکی، ۴. اداره ورزش و جوانان
انجمن‌ها	۱. موسسه مهرگان، ۲. موسسه صدای سلامت
فیزیکی	۱. اراضی بایر پیرامون محله، ۲. معبر ۴۵ متری ارتش
روابط اجتماعی	۱. مشارکت ساکنین
فرهنگی	۱. میانجیگری ریش سفیدان و بزرگان محل
اقتصادی و مالی	۱. وجود مغازه‌های تجاری فعال در جداره‌های محله

سرکار خانم سلیمی آقای حاتمی آقای کماندار	وجود پارک آبان و پردیس خیابان ۴۵ متری ارتش	جمعیت امام علی (ع)
ترغیب و تمایل ساکنین به نوسازی همبستگی خویشاوندی و روابط همسایگی مناسب	تسهیلات بهسازی و نوسازی بافت فرسوده	نهادهای خیریه ای و خیرین
احساس تعلق به مکان بالا	کمیته امداد امام خمینی	شهرداری
بانک مسکن و اعطاء تسهیلات	استانداری فرمانداری	اداره اوقاف و امور خیریه اداره ثبت اسناد و املاک
وجود مغازه‌های تجاری در جداره‌های محله		سازمان راه و شهرسازی

شکل ۵: جورچین دارایی‌ها مرتبط با توسعه مشارکتی محله جعفرآباد

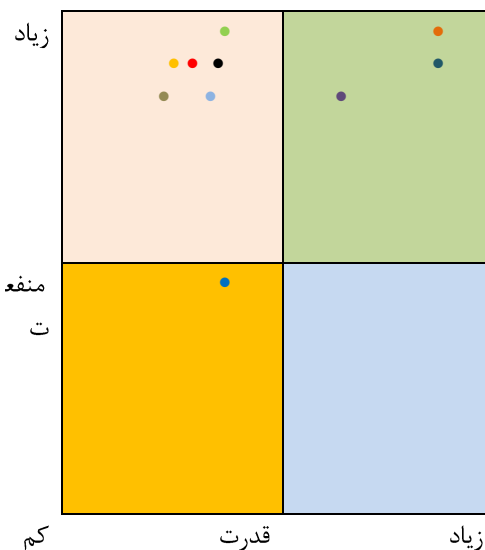
تحلیل ذی‌نفعان

با توجه به اینکه مسئله بافت فرسوده از مباحث اصلی محله جعفرآباد بوده است و افراد زیادی درگیر این مسئله هستند. ذی‌نفعان و ذی‌نفعان و ذی‌مدخلانی در سطح محله برای این مسئله وجود دارند. ساکنین محله ذی‌نفعان اصلی در این مسئله هستند. همچنین نهادها و ادارات تابعه (شهرداری، راه و شهرسازی و ...) از ذی‌نفعان می‌باشند.

جدول ۵: فهرست ذی‌نفعان شناسایی شده توسعه

مشارکتی محله جعفرآباد

راه‌نما	ذی‌نفع
●	شهرداری و معاونت‌ها (سازمان عمومی)
●	شرکت‌های خصوصی (سازمان خصوصی)
●	سازمان راه و شهرسازی
●	بانک
●	ساکنان محله جعفرآباد
●	مالکین
●	مراجعین از سایر نقاط به منطقه

شکل (۶): ماتریس تحلیل ذی‌نفعان مسئله یا فرصت توان‌افزای توسعه مشارکتی محله جعفرآباد

نتایج پژوهش

کار مردم باید به خود آنها واگذار شود و مردم بهتر از هر کسی می‌توانند محله خود را اداره کنند. نظریه‌های نوین مدیریت شهری بر تمرکززدایی، محله محوری و ظرفیت‌سازی نهادی و سازماندهی اجتماعات محلی تأکید دارند. هدف نهایی توسعه تلاش برای ایجاد محظلی مناسب برای تک‌تک اعضای جامعه، به نحوی که تمام اعضای بتوانند ارزش‌ها و قابلیت‌های خود را بروز داده و از منافع آن برخوردار شوند. بر این اساس، سازماندهی، تحرک بخشی و بهبود مهارت‌ها و قابلیت‌های اجتماعی مردم و درگیر کردن آنان در فرآیند توسعه از طریق برنامه‌های اجتماعی و نیز بسترسازی برای خودکفایی در کسب درآمد، مهم‌ترین جنبه هر برنامه توانمندسازی محسوب می‌شوند. حدود ۲۵ سال از آغاز مطالعات جدید توانمندسازی محلات ناکارآمد و مواجه با پدیده فقر شهری در ایران می‌گذرد و چند دوره تحول در شیوه برخورد با مسأله در این مدت پشت سر گذاشته شده است. تسهیل‌گری اجتماعی آخرین دیدگاهی است که اکنون مبنای برنامه‌ریزی‌های دولت برای بهبود وضعیت محلات قرار گرفته است. در این مدل به این موضوع که «از آنجایی شروع کنیم که مردم هستند»، تأکید شده است.

در نتیجه مسائل کلان و میانی، نارسایی‌های مختلف در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، زیست محیطی و کالبدی در پهنه‌های حاشیه و درون شهرها پدید آمد. به دنبال این مسائل و مشکلات شکل گرفته، نظریه‌های اندیشمندان و تجارب مختلف در خارج و داخل کشور تاکنون نشان داده است که رهیافت نجات‌محدوده‌های حاشیه‌نشین را باید در چارچوب‌های «توسعه اجتماعی مشارکتی محلات با تکیه برافزایش ظرفیت و دارایی‌های اجتماعات محلی» جستجو و دنبال کرد. در این راستا «توسعه اجتماعات محلی» به عنوان یکی از

جدول ۶: استراتژی مدیریت توسعه مشارکتی محله جعفرآباد

استراتژی	ذی‌نفع
نظارت بر عملکرد و رفتارهای آنها	ذی‌نفعان با قدرت پایین و منفعت پایین
مطلع نمودن آنها- آموزش و مشاوره- در جریان قرار دادن آنها جهت همبازی و همکاری و مشارکت در اجراء اقدام	ذی‌نفعان با قدرت پایین و منفعت بالا
راضی نگهداشتن آنها مشارکت در طرح‌های و برنامه‌های ساماندهی بافت فرسوده- تعامل و ارتباط با سایر ذی‌نفعان	ذی‌نفعان با قدرت بالا و منفعت پایین
برقراری ارتباط و افزایش میزان مشارکت پذیری آنان- مداخله - همکاری و درگیر کردن در اجرای اقدام	ذی‌نفعان با قدرت بالا و منفعت بالا

مردم است. و استراتژی آن گفتگوی باز بین همه عوامل موثر در توسعه محلی است که از منافع مختلفی برخوردارند؛ این شیوه گفتمان امکان کشف پیش‌فرض‌ها و گزینه‌های بیش‌تری را فراهم می‌سازد. این تفکر اساساً در مقابل گفتمان سنتی و مبتنی بر دوگانگی، برد-بخت، رقابت و مناظره قرار دارد. می‌توان دریافت که هدف اصلی الگوهای تسهیل‌گری و بازآفرینی شهری گذر از بحران توسعه نیافتگی محلات ناکارآمد و به جامانده از توسعه شهری می‌باشد.

منابع و مآخذ

- حاجی علی اکبری، کاوه (۱۳۹۶)، تسهیل‌گری در تهران، تهران، سازمان عمران و بهسازی شهری.
- خاک پور و همکاران (۱۳۸۸)، نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محله ای (نمونه: کوی سجادیه مشهد)، جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۷، ۱۲؛ ۸۱-۵۵
- رضازاده، راضیه و سلسله، علی (۱۳۸۸)، مروری بر سیاست‌های توسعه پایدار محل‌های با رویکرد دارایی مینا و تأکید بر سرمایه‌های اجتماعی و کالبدی، نامه معماری و شهرسازی، ۴، ۱۴۰-۱۲۱
- شماعی، علی (۱۳۹۴)، راهبردهای توسعه محله‌ای با رویکرد مشارکتی از طریق دفاتر تسهیل‌گری (محله جمهوری شهر تهران) دوره هفتم، شماره ۱، ص ۱۲۸-۱۰۳
- علی اکبری، کاوه (۱۳۹۰)، تسهیل‌گری در بافتهای فرسوده شهر تهران، هفت شهر، شماره ۳۸-۳۷، ۴۰-۲۵
- عالی پور، امین و بیابانی مقدم حمیدرضا (۱۳۹۴)، نقش سرمایه اجتماعی در تسریع و تسهیل جریان نوسازی در بافت فرسوده شهرها با بررسی نمونه موردی محله خانی‌آباد تهران
- معززی مهرطهران، امیرمحمد و امینی لاری، سارا (۱۳۹۳)، نقش دارایی‌های محلی در حل معضلات بافتهای نابسامان شهری، هفت شهر، شماره ۲۲-۲۱، ۷۲-۸۸
- مهندسیین مشاور تدبیر شهر (۱۳۸۲) مطالعات شهرنگر ارتقاء و توانمندسازی اسکان نامتعارف در محلات شهر کرمانشاه، جلد دوم، راهبردها و سیاست‌ها، سازمان عمران و بهسازی شهری ایران.
- مهندسیین مشاور نقش کلیک (۱۳۹۸)، تسهیل‌گری و توسعه محلی، تهران

رویکردهای پذیرفته شده سازمان‌های بین‌المللی و ملی و رویکرد مداخله در بافت‌های اجتماعی و کالبدی محلات هدف توسعه اجتماعی کشور مورد توجه قرار گرفت. ظرفیت‌سازی محلی ناظر بر تشکیل نهادهای محلی - مردمی با هدف توانمندسازی و ارتقای کیفیت محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است.

برای دستیابی به توسعه اجتماع محور محلی، شناسایی و شناخت پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های محله، شکوفایی دارایی‌های محلی از الزامات می‌باشد. همچنین با شناخت تمام دارایی‌ها و ظرفیت‌های محله جعفرآباد و شکوفایی آنها می‌توان به توسعه اجتماع محور محلی دست یافت. در این پژوهش، نگاه دارایی - مینا، که راه حل گراست، به جای نگاه نیاز - مینا، که تلقی گرا و استحقاق‌نگر است، مبنای کار قرار گرفته است.

پیشنهادات پژوهش برای شکوفایی ظرفیت و دارایی‌های محلی عبارتند از:

- شناسایی دارایی‌های اجتماع محلی و ظرفیت‌سازی آنها
- ارتباطات محلی نزدیک و پویا میان اهالی که زمینه را برای انجام اقدامات همکارانه، مشارکتی و همچنین برنامه‌های بسیج اجتماعی برای جلب مشارکت مردم فراهم می‌کند.
- پیوند و همبستگی بین ساکنان که سازگاری آنها را با هم بیشتر می‌کند و با توجه به وجود روحیه جمع‌گرایی در محله می‌توان زمینه را برای انجام دسته جمعی امور فراهم کرد.
- حس تعلق ساکنان به محله با توجه به سکونت طولانی اکثر آنها باعث ایجاد مسئولی‌تپذیری نسبت به امور محله می‌گردد.
- نهادهای محلی مانند مساجد محله که نقشی محوری در محله دارند؛ همچنین مدرسه و پارک‌های محله که می‌توان از آنها به عنوان مکانی برای گردهمایی‌های محله ای و تعامل ساکنان با یکدیگر و ساکنان با مسئولان استفاده کرد؛ مثلاً مدارس محل می‌توانند امکان دسترسی به والدین و فرایند اطلاع‌رسانی به مردم را میسر نمایند.
- شبکه‌های محلی غیر رسمی موجود در محله، مانند هیئت‌ها و حسینیه‌های مذهبی و پایگاه‌های مقاومت بسیج که می‌توان از پتانسیل‌های آنها برای اقدامات ترویجی و جلب مشارکت ساکنان استفاده کرد.
- بنابراین تسهیل‌گری؛ روش دستیابی به پایداری اجتماعی در محلات از طریق مشارکت بازیگران محلی و

- نوروزیان، محمدمهدی (۱۳۹۶)، «دولت تسهیل‌گر؛ جامعه مدنی کنشگر»، مدیرکل دفتر دفتر راهبری و هدایت طرح‌های بازآفرینی، شرکت مادر تخصصی عمران و بهسازی شهری ایران، تهران
- نوری نشاط، سعید و پروین پاکزادمنش (۱۳۸۸)، تسهیل‌گری در توانبخشی مبتنی بر جامعه، معاونت توانبخشی سازمان بهزیستی، استان چهارمحال و بختیاری
- وطن پرست و همکاران (۱۳۹۸)، رویکرد اجتماع محور، راهنمای مداخله‌های محله‌ای ویژه تسهیل‌گران و فعالان برنامه‌های اجتماع محور، معاونت پیشگیری و درمان اعتیاد سازمان بهزیستی کشور، تهران
- Arefi, M. (2004). "An Asset Based Approach to Policy Making: Revisiting the history of urban planning and neighborhood change in Cincinnati's West End". *Cities*, Vol. 21, No. 6: 491-500
- Friedman, J. T. (2006). On the post-structuralist critique of development: a view from north-west Namibia. *Development Southern Africa*, 23 (5), 587-603.
- Grant, Robert M (1991), The resource Based Theory of competition Advantage: implication for strategy formation. *California management Review*. Vol 33 (3): 114-135
- Kretzman, J. & McKnight, J. (1993). *Building Communities from the inside out*. Chicago, IL: Act a Publication.

یادداشت‌ها

- ¹ *Bottom-Up*
- ² *Asset-Based*
- ³ *Social Interaction*
- ⁴ *Robson & Beary*
- ⁵ *HABITAT II*
- ⁶ *Community Capacity Building*
- ⁷ *John Friedmann*
- ⁸ *Fainancial Capital*
- ⁹ *Human Capitial*
- ¹⁰ *Livelihood Assets*
- ¹¹ *DFID*
- ¹² *Nicol*
- ¹³ *Shen*